

EPIDEMIOLOGIE

Sandra Beijer

1 INCIDENTIE EN PREVALENTIE

In 2019 werden in Nederland ongeveer 119.900 nieuwe gevallen van kanker vastgesteld: ruim 13.000 meer dan in 2014; bijna 63.300 bij mannen en 56.600 bij vrouwen. Het aantal nieuwe gevallen in 2019 (incidentie) per tumorlokalisatie is weergegeven in figuur 1.1. De toegenomen incidentie van kanker onder de Nederlandse bevolking is onder andere het gevolg van de vergrijzing, omdat kanker voornamelijk een ziekte is die voorkomt op hogere leeftijd. In 2019 was ruim 43% van alle nieuwe patiënten tussen de 60 en 75 jaar oud, en bijna 34% was 75 jaar of ouder. Kanker op de kinderleeftijd is zeldzaam: bij minder dan 0,4% van alle nieuwe gevallen van kanker gaat het om personen jonger dan 15 jaar. De invoering van bevolkingsonderzoek (op bijvoorbeeld borst-, darm- en baarmoederhalskanker) heeft ertoe geleid dat kanker veelal in een vroeger stadium wordt ontdekt. Samen met de betere behandelmethoden draagt dit bij aan een langere duur van de overleving en daarmee aan de hoge prevalentie van kanker. Als borstkanker en prostaatkanker buiten beschouwing worden gelaten, blijkt dat vrijwel alle vormen van kanker vaker bij mannen voorkomen dan bij vrouwen.

Het aantal patiënten dat nog 20 jaar na de diagnose in leven is (20-jaarsprevalentie) neemt toe. Het gaat om ongeveer 789.000 mensen: 423.000 vrouwen en 366.000 mannen. Een deel van deze personen is genezen, bij anderen is de ziekte nog aanwezig. De prevalentie van borstkanker is het hoogst gevolgd door huidkanker, prostaatkanker en dikkedarmkanker. Longkanker komt niet in de top vier van tumoren met de hoogste prevalentie voor, als gevolg van de relatief lagere overlevingskansen van deze vorm van kanker.

1.1 DE MEEST VOORKOMENDE VORMEN VAN KANKER

De meest voorkomende vormen van kanker in Nederland zijn huidkanker, borstkanker, longkanker, prostaatkanker en darmkanker. Samen beslaan deze kankersoorten bijna twee derde van alle nieuwe kankergevallen.

Darmkanker

In 2019 werd er bij ongeveer 12.900 mensen darmkanker vastgesteld (6.900 mannen en 6.000 vrouwen). In 2014 werd een sterke toename van de incidentie gezien met een piek van 16.000 diagnoses in 2015, wat vrijwel volledig kan worden toegeschreven aan de invoering van het bevolkingsonderzoek op darmkanker.

Borstkanker

Borstkanker is de meest voorkomende vorm van kanker bij vrouwen en werd in 2019 bij ruim 17.000 vrouwen gediagnosticeerd. Dit aantal is de laatste jaren stabiel. Ongeveer 120-130 mannen kregen in 2019 borstkanker. De incidentie van borstkanker bij vrouwen is vooral in de eerste helft van de jaren negentig van de vorige eeuw sterk gestegen. Die stijging is vooral toe te schrijven aan de invoering van het bevolkingsonderzoek op borstkanker in 1990.

Longkanker

Longkanker werd in 2019 bij ruim 14.300 mensen gediagnosticeerd (bij 7.800 mannen en bij 6.500 vrouwen). Dit aantal nieuwe diagnoses lijkt nu voor het eerst te stabiliseren. Bij longkanker is de afgelopen decennia een opvallende ontwikkeling te zien. In 1990 was het risico op longkanker voor mannen nog 6 keer groter dan voor vrouwen, in 2019 was het risico nog maar 1,2 keer groter voor mannen. De veranderingen in de incidentie van longkanker hangen vooral samen met veranderingen in het rookgedrag enkele decennia geleden. Omdat longkanker meestal pas tientallen jaren na het roken optreedt, zullen eventuele effecten van maatregelen tegen het roken, zoals het rookverbod in de horeca, werkplek en openbare gebouwen pas op langere termijn in de incidentiecijfers van longkanker tot uiting komen.

Prostaatkanker

Prostaatkanker is de meest voorkomende kankervorm bij mannen en werd in 2019 bij ruim 13.500 mannen ontdekt. De incidentie is de afgelopen decennia gestegen wat in verband wordt gebracht met het feit dat men op steeds ruimere schaal onderzoek doet naar de merkstof prostaatspecifiek antigeen (PSA), waarmee vooral vroege stadia van prostaatkanker worden opgespoord. Er is dus waarschijnlijk nauwelijks sprake geweest van een reële stijging van de incidentie.

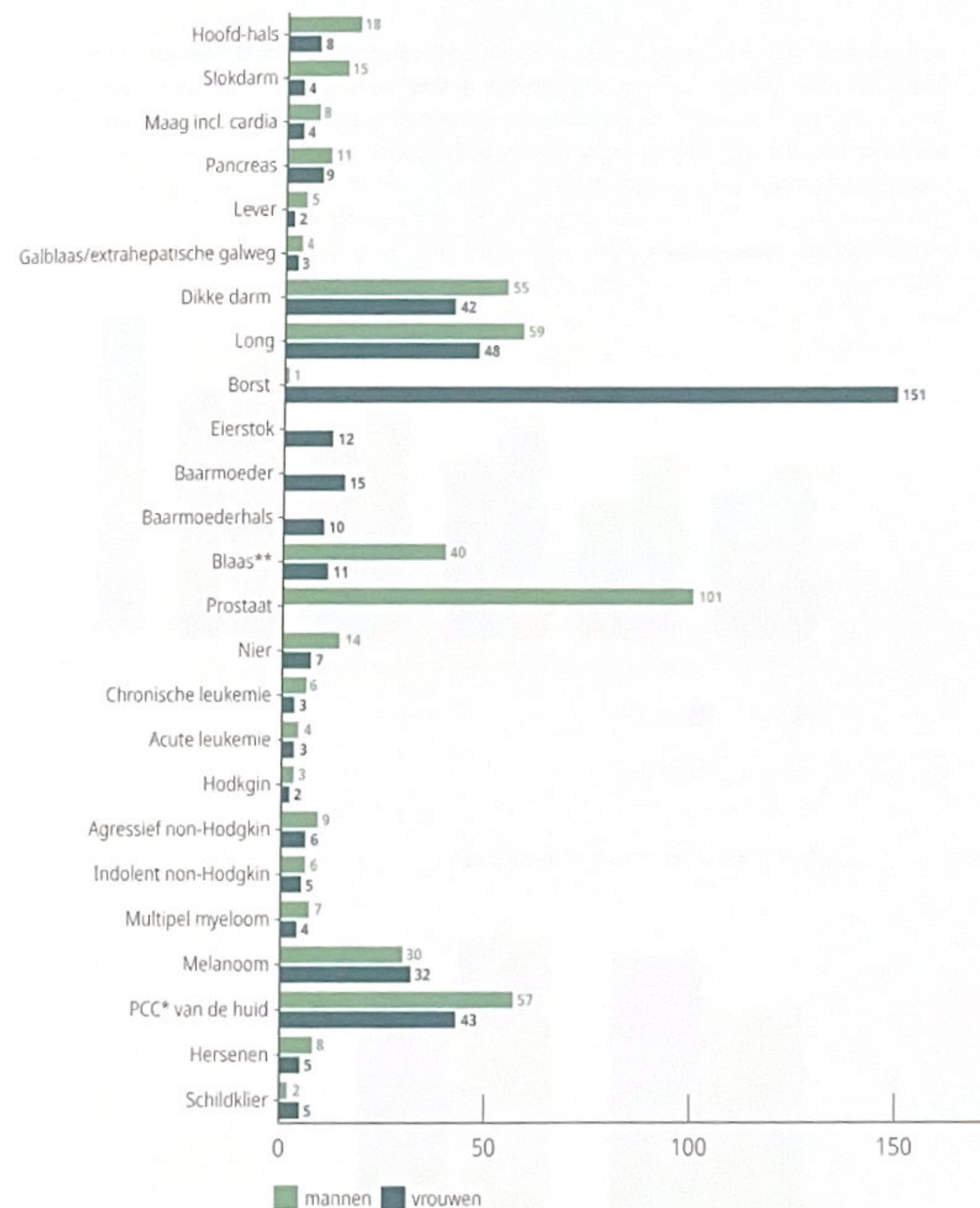
Huidkanker

Er zijn drie vormen van huidkanker, het basaalcelcarcinoom, het plaveiselcelcarcinoom en het melanoom. Het plaveiselcelcarcinoom telde in 2019 bijna 14.000 nieuwe gevallen (bijna 8.000 mannen en ruim 6.000 vrouwen). Er werden 7.000 melanomen geregistreerd (3.500 mannen en 3.500 vrouwen). Alle vormen van huidkanker komen steeds meer voor. De sterke toename van het aantal gevallen van huidkanker komt waarschijnlijk vooral door ons veranderde zongedrag en daarnaast dragen vergrijzing en aantasting van de ozonlaag eraan bij.

Per leeftijdsgroep

Bij kinderen (0-15 jaar) is (acute) leukemie de meest voorkomende vorm van kanker, terwijl bij adolescenten en jongvolwassenen (15-30 jaar) zaadbalkanker en melanoom het meest voorkomen. Borstkanker is de meest voorkomende vorm van kanker bij vrouwen van 30 jaar en ouder. Bij mannen ouder dan 45 jaar komt prostaatkanker het vaakst voor.

Figuur 1.1 Incidentie per tumorlokalisatie (2019)

Voor leeftijd gestandaardiseerde incidentie, per 100.000 mannen of vrouwen per jaar in Nederland.

*PCC=plaveiselcelcarcinoom

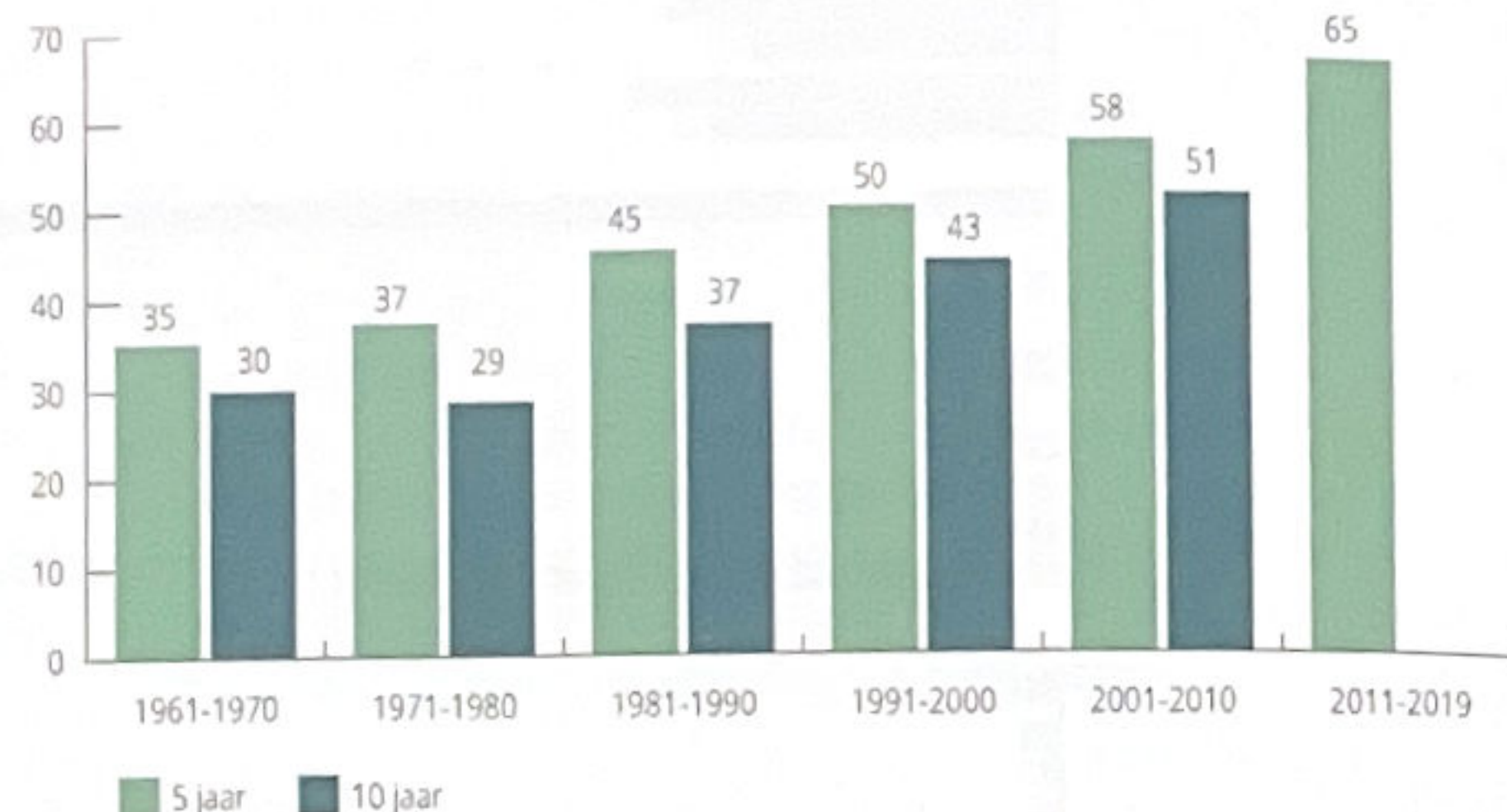
** invasief en niet-invasief

Bron: Nederlandse Kankerregistratie (IKNL, 2019)

2 PROGNOSE

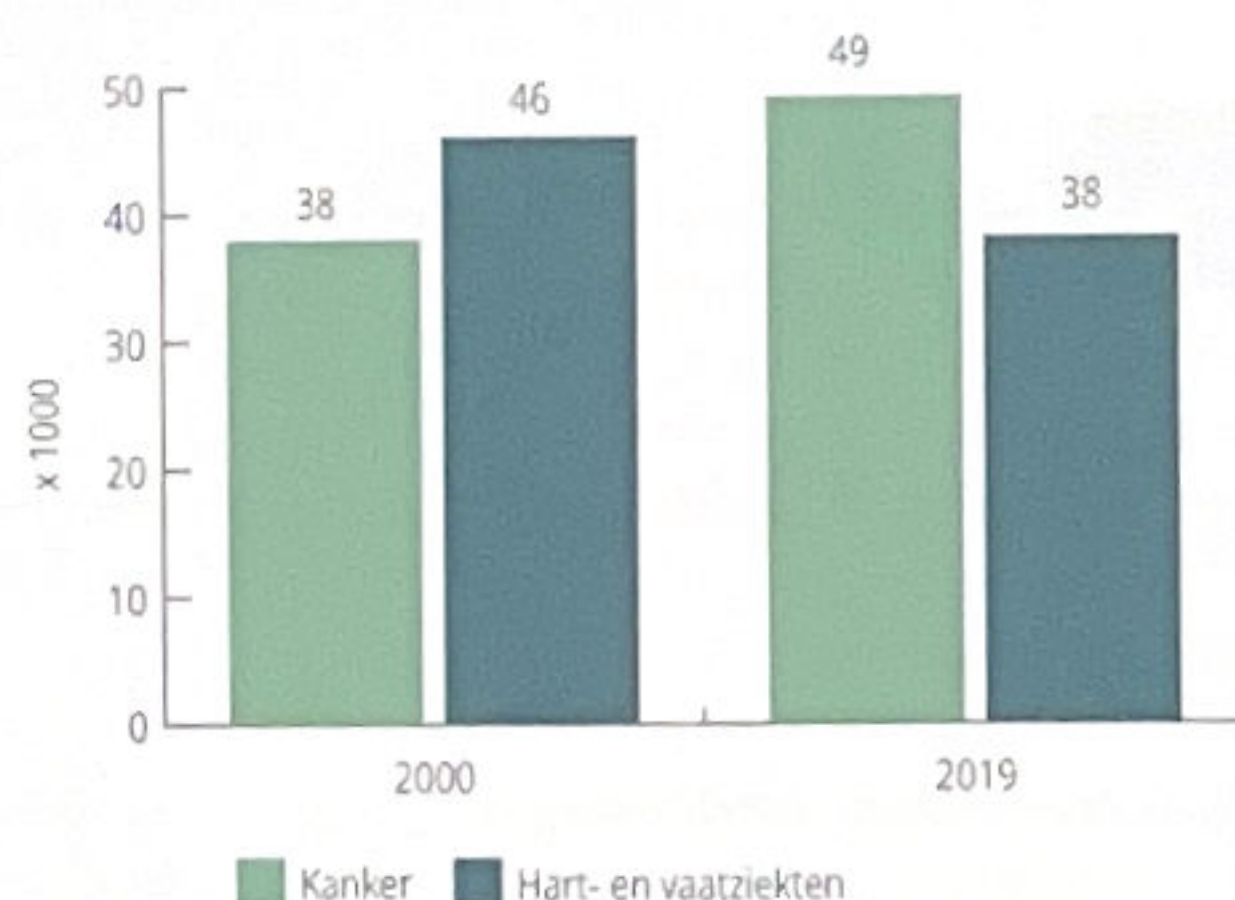
De overlevingskansen van kankerpatiënten zijn de afgelopen decennia langzaam maar gestaag toegenomen (figuur 1.2). De kans op overleving wordt vaak uitgedrukt in de vijfjaarsoverleving: het percentage van de patiënten dat vijf jaar na het stellen van de diagnose nog in leven is. Bij de relatieve vijfjaarsoverleving is gecorrigeerd voor sterfte aan andere doodsoorzaken. De relatieve vijfjaarsoverleving is verdubbeld van 35% in de periode 1961-1970 tot 65% in de periode 2011-2019.

Figuur 1.2 Trends in relatieve overleving

Bron: Nederlandse Kankerregistratie (IKNL, 2019)

Figuur 1.3 Sterfte aan kanker versus hart- en vaatziekten

Bron: sterfte hart- en vaatziekten: CBS, 13 januari 2021; sterfte kanker: Nederlandse Kankerregistratie (IKNL, 2018)

De redenen hiervoor zijn dat kanker vaak in een vroeger stadium wordt ontdekt, de effectievere behandeling, en het feit dat een aantal vormen van kanker met lage overlevingskansen (maagkanker, longkanker bij mannen) steeds minder voorkomt. Een vijfjaarsoverleving wil niet altijd zeggen dat definitieve genezing is bereikt. Dat zal bij een deel van de kankerpatiënten blijken wel zo te zijn, maar sommige vormen van kanker krijgen steeds meer het karakter van een chronische ziekte. Wanneer definitieve genezing niet mogelijk is, kan men vaak wel het kankerproces geruime tijd onder controle houden.

De overlevingskansen van kankerpatiënten worden voornamelijk bepaald door het type kanker, het stadium bij diagnose, de mogelijkheid tot behandeling en de conditie van de patiënt. Bij gemetastaseerde ziekte is voor de meeste vormen van kanker de vijfjaarsoverleving laag: soms kleiner dan 5%. Borst-, prostaat- en zaadbalkanker vormen hierop een gunstige uitzondering. Bij gemetastaseerde borstkanker steeg de vijfjaarsoverleving naar 30% in de periode 2010-2017; bij prostaatkanker naar 51% en bij zaadbalkanker naar 88% (periode 2003-2009). De sterfte aan hart- en vaatziekten is veel sterker gedaald dan de sterfte aan kanker. Daardoor is kanker in verhouding de belangrijkste doodsoorzaak geworden. In 2019 stierven er bijna 46.000 mensen door kanker en ongeveer 37.500 mensen aan hart- en vaatziekten (bron: Centraal Bureau voor de Statistiek: <http://statline.cbs.nl>) (figuur 1.3).

LEESADVIES

CBS. Overledenen, doodsoorzaak (uitgebreide lijst), leeftijd, geslacht 1996-2019 [webpagina]. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek [18 december 2020; geraadpleegd 13 januari 2021]. Raadpleegbaar via <http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/?VW=T&DM=SLnl&PA=7233&LA=nl>.

IKNL. Nederlandse Kankerregistratie [website]. Utrecht: Integraal Kankercentrum Nederland; 2019. Raadpleegbaar via: www.cijfersoverkanker.nl.